

Digest

O'ZBEKISTON QUSHLARNI
MUHOFAZA QILISH JAMIYATI

№ 44-45 YANVAR IYUN 2020

Aydar-Arnasay ko'li
Suvon Rakhimov

Suv-botqoq qushlarning qishki sanog'i:

2020 yil natijalari

**QUSHLARNI MUHOFAZA QILISH
JAMIYATINING A'ZOLARI UCHUN
2020 YIL SUV-BOTQOQ
QUSHLARNING QISHKI SANOG'IDA
ISHTIROK ETISHDAN BSHLANDI. BU
YILGI QISHKI SANOQLARDA
YURTIMIZNING 7 VILOYATIDAGI 9
SUV HAVZASINI QAMRAB OLDIK**

O'zbekistonning turli hududlarida o'tkazilgan qishki sanoqlarda 30 ishtirokchi 55 turga mansub 79 260 suv va suvoldi qushlarini qayd etishga muvaffaq bo'ldilar, ularning 15 turi Milliy va Xalqaro Qizil kitoblarga kiritilgan. Ushbu sovuq kunlarda O'zbekistonning ba'zi suv havzalarida suv qushlari uchun ovchilarning o'q tovushlari va baliqchilarning suzish vositalari asosiy xavf-xatar va bezovtalik omili bo'ldi.

19 yanvar, yakshanba kuni qushlarni muhofaza qilish jamiyati a'zolari va "Phasianus" talabalar klubi a'zolari Toshkent viloyatidagi IBA Tuyabo'g'uz suv omborida (Toshkent dengizi) qushlarning qishki sanog'ini o'tkazdilar. 30 turga mansub 8 940 qushlar qayd etildi, ulardan 6 tasi kamyob va xavf ostidagi qushlardir: oq laylak, qizilbosh, oqdumli suvburgut,

kichik qorabuzov, qoraboshli baliqchi va qizqush. Avvalgi yillarda bo'lgani kabi, Tuyabo'g'uz suv omborida suv qushlarining eng ko'p uchragan turlar bu yovvoyi o'rdak (4 079) va qizilboshlar (3 748) bo'ldi. Shuni ta'kidlash joizki, ushbu sovuq qish kunlari Toshkent dengizida to'plangan qishlayotgan qushlar suv omborining sharqiy qismida ovchilar tomonidan, shuningdek suv omborining shimoli-g'arbiy qismida 20 qayiqda harakatlanayotgan baliqchilar tomonidan bezovta qilindi.

Xuddi shu kuni, Samarqand Davlat universiteti qoshidagi "Flamingo" talabalar klubining a'zolari o'qituvchisi dotsent L.E. Belyalova rahbarligida suv-botqoq qushlarining qishki sanog'iga qo'shildilar. Ular Samarqand viloyatidagi IBA Kattaqo'rg'on suv omborida qushlarni kuzatdilar. Ular bizga quyidagilarni xabar berishdi:

-Ob-havo sharoitlari noqulay bo'lib, tong juda sovuq edi, havo harorati -4-6°C atrofida edi, ko'lmaklar muz bilan qoplangan. Suv omboridagi suv odatdagidan ko'proq edi, suv qirg'oqdan toshib, kirish yo'llarini suv bosgan edi. Sohilda o'sayotgan daraxtlar suv ichida edi. Suv omborining yuzasi muz bilan

qoplangan, muz qobig'i shuvoqlar bilan almashib ketgandi. Qalin va mayda qor yog'ayotgan edi. Shamol esayotgandi, shamol kuchli, sovuq, shiddatli edi. Suvdagi qushlar yolg'iz va kichik to'dalar hosil qilgan holda turishardi, lekin ularni aniqlash deyarli imkonsiz edi. Shamoldan to'lqin ko'tarilib, ko'rish imkoniyatining yomonligidan qushlarni aniqlab olishga to'sqinlik qilardi. Jami kuzatuv davrida qushlarning 19 turi kuzatilgan.

Ob-havo yomon bo'lishiga qaramay, Kattaqo'rg'on suv omborida kuzatuvchilar 995 gacha qushlarni, shu jumladan kamyob va xavf ostidagi turlarni qayd etishdi: qizilbosh, suvqiyg'ir va oqdumli suvburguti. Qiziqarlisi dalag'ozlari va qizilo'rdaklarni ham uchratdilar.

19 yanvar, yakshanba kuni Buxoro va Navoiy viloyatlaridagi IBA "To'dako'l va Quyumozor suv omborlari" da suv va suvoldi qushlarining sanog'i o'tkazildi. Ushbu hudud qishda va uchib o'tish paytida minglab suv va suvoldi qushlarini o'ziga jalb qiladi. Kuzatuvlarni "Ivolga" talabalar klubi rahbari, Buxoro Davlat universiteti dotsenti M.M. To'raev va qushlarni muhofaza qilish jamiyatining a'zosi J. Yorqulovlar o'tkazdilar.

Umumiy sonda To'dako'l va Quyumozorda 34 turga mansub 8 699 qush qayd etildi, shu jumladan ular orasida dasht bo'ktargisi, vishildoq oqqush, qizqushlar kabi kamyob va xavf ostidagi turlari bor edi. Eng keng tarqalgan suv qushlari orasida yovvoyi o'rdak (3 078), qashqaldoq (2 800) va churraklar (1 222) bor edi. Xitoy o'rdagi, haydarqush va haydarkokillarni qayd etish qiziqarli uchrashuvlardan biri bo'ldi.

Shu kuni Qarshi Davlat universitetining Tabiiy fanlar fakultetida o'tgan yilning bahor oylarida ochilgan qushlarni muhofaza qilish jamiyatining eng yosh "Targ'oq" talabalar klubi a'zolari qushlarining qishki sanog'iga qo'shilishdi. Ushbu klubning uch a'zosi universitet o'qituvchisi dotsent T.U. Rahimov rahbarligida Qashqadaryo viloyatidagi

Talimarjon suv ombori va Achin ko'liga yo'l olishdi, u yerda mingdan ortiq yovvoyi o'rdak, kulrang g'oz va kichik qorabuzovlarni kuzatdilar. Sanoq qatnashchilariga yomon ob-havo sharoitlari, yomg'ir bilan qorning aralash yog'ishi va tuman halaqit berdi.

O'zbekistonda qishlayotgan suv-botqoq qushlarining sanog'ini "EcoBirds" talabalar klubi a'zolari yakunlab berishdi, ular 2 fevral kuni Namangan Davlat universiteti o'qituvchisi, dotsent E.F. Ikromov rahbarligida Namangan viloyatidagi Rezaksoy suv omboriga yo'l olishdi, u yerda 7 ming yovvoyi o'rdak, bir necha ming qashqaldoq va churraklarni qayd etishdi. o'tkazilgan sanoq suzuvchi qushlarni o'rganish bo'yicha tadqiqotlarini yakunladilar. Qiziqarlisi, suvqiyg'ir va 15 qora laylak uchratildi.

Talabalar klublaridan tashqari, bu yil O'zbekistonda suv-botqoq qushlarining qishki sanog'iga O'zbekiston qushlarni muhofaza qilish jamiyatining hodimlari, a'zolari, tarafdorlari faol ishtirok etishdi. Shunday qilib, jamiyat a'zosi S.K. Raximova va B.K. Mardonov qushlarning sanog'i Jizzax viloyatidagi Tuzkan ko'lida o'tkazildi. Umumiy sonda 29 turdagi mansub 4 700 dan ortiq qushlar qayd etildi, ular orasida oqko'z, jingalak saqoqush, baqiroq oqqush va vishildoq oqqush kabi kamyob va xavf ostida bo'lgan turlari bor edi.

15-17 yanvar kuni, Davlat ekologiya qo'mitasining biologik xilma-xillik va muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar bosh boshqarmasi bosh mutaxassisi L.B. Mardonova va milliy maslahatchi-ornitolog M.G. Mitropolskiy O'zbekistonning Buxoro va Navoiy viloyatlaridagi Dengizko'l, To'dako'l va Quyumozor suv havzalarida suv qushlarining sanog'ini o'tkazishdi. Dengizko'l ko'lida o'tkazilgan sanoq vaqtida 120 ta global xavf ostida bo'lgan, yo'q bo'lib ketish xavfi ostida turgan tur - oqbo'sh o'rdak qayd etildi. Biologik va ornitologik monitoring qatnashchilari o'tkazilgan sanoq ma'lumotlarini, O'zbekistonda bu yilgi suv va suvoldi qushlarining sanog'i natijalari to'g'risidagi umumiy hisobotga kiritish uchun biz bilan baham ko'rdilar.

Joriy yilning yanvar va fevral oylarida suv qushlari bo'yicha o'tkazilgan barcha sanoqlarning natijalari tahlil qilindi va IWC xalqaro ma'lumotlar bazasiga kiritildi. Qushlarni muhofaza qilish jamiyati barcha a'zolariga va tarafdorlariga suv-botqoq qushlarning qishki sanog'ida faol ishtirok etganlari uchun minnatdorchilik bildiradi!

“SUV-BOTQOQ HUDUDLARI VA BIOXILMA-XILLIK” - BU FEVRAL BOSHIDA RAMSAR KONVENSIYASINI QABUL QILGAN MAMLAKATLARDA NISHONLANGAN BUTUNJAHON SUV-BOTQOQ HUDUDLARI KUNI MAVZUSI EDI

Bu yilgi suv-botqoq hududlari kuni chinakamiga global tus oldi: 171 mamlakatda 1568 ta tadbir o'tkazildi. Shuningdek, O'zbekiston ham Butunjahon suv-botqoq hududlari kunining xaritasida keng namoyish etildi: qushlarni muhofaza qilish jamiyatining tashabbusi bilan mamlakatimizda suv-botqoq hududlarning biologik xilma-xilligini o'rganish va muhofaza qilish bo'yicha to'rtta tadbir tashkil etildi. "Suvli-botqoq hududlarining biologik xilma-xilligi: nima uchun bu biz uchun muhim?" mavzusidagi uchrashuvlarda 170 dan ortiq kishi ishtirok etdi.

Toshkentda 5 fevral kuni qushlarni muhofaza qilish jamiyatining ofisida suv-botqoq hududlari kuniga bag'ishlangan tadbir bo'lib o'tdi. Uchrashuvda "Phasianus" talabalar klubi a'zolari ishtirok etdilar, ular suv-botqoq hududlari biologik xilma-xilligining odamlar uchun ahamiyati, shuningdek, suv-botqoq hududlari yo'qolib ketishining asosiy sabablari to'g'risida bilib oldilar. Taqdimot vaqtida suv-botqoq hududlarini monitoringining asosiy vositasi bo'lgan yanvar oyidagi suv-botqoq qushlarining qishki sanog'i natijalari e'lon qilindi.

Samarqand viloyatida suv-botqoq hududlari kuni Samarqand Davlat universitetining Geografiya va ekologiya fakultetida nishonlandi, uning bazasida 6 fevral kuni 74 o'qituvchi va talabalar

ishtirokida ikkita tadbir bo'lib o'tdi. Kunning birinchi yarmida o'tkazilgan tadbirda Ekologiya kafedrasining 105 va 106 guruh talabarlari ishtirok etishdi. Ekologiya kafedrasini mudiri professor X.T. Boymurodov kirish so'zida suv-botqoq hududlarining sayyoramiz biologik xilma-xilligini saqlashdagi roli haqida gapirdi.

So'ngra "Flamingo" talabalar klubi rahbari, dotsent L.E. Belyalova Ramsar konvensiyasi va suv havzalari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan biologik xilma-xillikning tarkibiy qismlari haqida gapirdi. Kunning ikkinchi yarmida fakultetning 305 va 306 guruh talabarlari suv-botqoq hududlarining yo'q bo'lib ketish sabablari va ularni monitoring qilish vositalari to'g'risida ma'lumotga ega bo'ldilar.

Qarshi Davlat universiteti Tabiiy fanlar fakultetida faol ish olib borayotgan

O'zbekiston qushlarni muhofaza qilish jamiyatining eng yosh "Targ'oq" talabalar klubi rahbari va 7 a'zosi Qashqadaryo viloyatida o'tkazilgan suv-botqoq hududlari kunining ishtirokchilari bo'lishdi. Klub rahbari - fakultet o'qituvchisi, dotsent T.U. Raximov talabalarga so'nggi o'n yilliklarda sayyoramizdagi suv-botqoq hududlarining biologik xilma-xilligi tezda pasayib borayotganligi haqida gapirib berdi.

Qoraqalpog'istonda "Otus" talabalar klubi rahbari va a'zolari Qoraqalpog' Davlat universitetining Tabiiy fanlar fakultetida tadbirlar o'tkazdilar. Uchrashuvda 90 dan ortiq talabalar ishtirok etishdi. Ramsar konvensiyasining biologik xilma-xillik resurslaridan barqaror foydalanishdagi roli va Mashanko'l va Xo'jako'l ko'llarida yashovchi ko'chib yuruvchi qushlar to'g'risida taqdimotlar bo'lib o'tdi.

O'rta Osiyoning xavf ostida bo'lgan

**QUSHLARNI MUHOFAZA QILISH
JAMIYATI GLOBAL XAVF OSTIDAGI
QUSHLARNI O'RGANISH VA
HIMOYA QILISH BO'YICHA
DASTURLARNI AMALGA
OSHIRISHNI DAVOM ETTIRMOQDA**

2020 yilda amalga oshirilgan tabiatni muhofaza qilish tadbirlari populyatsiyalarning holatini hamda tuvaloq *Otis tarda* va targ'oq *Chettusia gregaria* kabi kamyob qush turlari uchun tahdidlarni baholashga qaratildi. Ishlar "IBA" va "KBA" maqomiga ega bo'lgan tabiiy hududlarda mahalliy hamjamiyat vakillari ishtirokida amalga oshirildi.

Yanvar-fevral oylarida Qushlarni muhofaza qilish jamiyati, O'zR FA Zoologiya instituti mutaxassislari va "Phasianus" talabalar klubi a'zolari O'zbekistonning Jizzax viloyatidagi IBA "Tuzkan ko'li"da "Qishlaydigan tuvaloqlarni saqlash" tadqiqotlarida ishtiroketdilar.

Jizzax va Samarqand viloyatlarida umumiy uzunligi bir yarim ming kilometr dan ko'proq bo'lgan marshrut sanoqlari o'tkazildi. Natijada, 124 tuvaloq qayd etildi. Shuningdek, 30 nafar cho'pon va fermerlar bilan uchrashuvlar bo'lib o'tdi, buning natijasida so'rov ma'lumotlari to'plandi va ushbu IBAda tuvaloqlarni mustaqil ravishda

qush turlarini saqlash

kuzatishda qatnashadigan potentsial ishtirokchilar aniqlandi.

May-iyun oylarida KBA "Talimarjon suv ombori"da targ'oqlarning kuzgi monitoringiga tayyorgarliklar davom etdi, rejaga ko'ra kuzatuvlar qushlarni muhofaza qilish jamiyatining Talimarjon suv ombori yaqinida yashovchi a'zolari kuchi bilan amalga oshiriladi. Targ'oqlarning har yilgi to'planish joylari o'rganib chiqildi, kuzgi kuzatish punktlari belgilandi, shuningdek Qarshi Davlat universitetidagi "Targ'oq" talabalar klubi rahbari va a'zolari tomonidan mustaqil kuzatuvlar o'tkazish uslubi muhokama qilindi.

Spring Alive va O'zbekistonda

**O'ZBEKISTONDA SPRING ALIVE
XALQARO TA'LIM
DASTURINING SAKKIZINCHI
MAVSUMI MUVAFFAQIYATLI
YAKUNLANDI**

Karantin cheklovlari qushlarni muhofaza qilish jamiyatiga Yevropa, Afrika va Markaziy Osiyoning 40 dan ortiq mamlakatlarining tabiatni muhofaza qilish tashkilotlari ishtirokchisi hisoblangan Xalqaro Spring Alive dasturi xaritasida O'zbekistonni munosib tarzda namoyish etishiga to'sqinlik qilmadi.

Spring Alive dasturining bu yilgi mavsumining mavzusi "byodvoching" bo'ldi, ingliz tilidan tarjima qilinganda qushlarni kuzatish degan ma'noni anglatadi. Byodvoching - bu XXI asrning eng urfga kirgan mashg'ulotlaridan biri va

qushlarni tarqalishi haqidagi ma'lumotlarni to'plashning muhim vositasidir.

Tabiat va hayvonot olamiga bo'lgan muhabbati umumlashtirgan har qanday yoshdagi va kasbdagi odamlar byodvocher bo'lishlari mumkin. Joriy yilning mart-iyun oylarida mamlakatimizda amalga oshirilayotgan Spring Alive loyihasi poytaxt aholisi, xususan, oilalardagi maktab yoshidagi bolalar orasida byodvochingni ommalashtirishga qaratilgan edi.

Toshkentda karantin e'lon qilingunga qadar boshlangan maktab byodvochingi dasturi, qushlarni muhofaza qilish jamiyatining faoliyatini qo'llab-quvvatlayotgan fuqarolar tomonidan shahar qushlarini muntazam ravishda kuzatib borish yo'lidagi birinchi qadam edi. Amalga oshirilgan loyiha oilalarda va maktablarda shahar qushlarini kuzatishni sevimli

maktab byodvochingi

mashg'ulot va fuqarolik ilmining muhim vositasi sifatida keng targ'ib qildi.

Buyuk Britaniyalik hamkorlarimizdan namuna sifatida olingan maktab byodvochingi dasturining strategiyasi qushlarni boqish uchun mo'ljallangan moslamardan foydalangan holda ularni maktab hovlisi va shahar mavzellariga jalb qilishga asoslangan. Maktablar va uylar atrofidagi joylarni oziq-ovqat manbai sifatida qabul qiladigan qushlar, ota-onalar va o'qituvchilar ko'magi bilan bolalarning muntazam kuzatuvlari uchun qulay obyektga aylanmoqda. Toshkentda uchraydigan qushlarni aniqlashga yordam berish uchun Toshkentda eng keng tarqalgan ellikta qush turlarining rasmlari va tavsiflari keltirilgan "Byodvocher to'plami" ishlab chiqilib, nashretildi.

2020 yilgi Spring Alive mavsumi nimasi bilan esda qolarli bo'ldi:

- Xalqaro qushlar kuniga bag'ishlangan ijtimoiy tarmoqlardagi sakkiz kunlik onlayn-fleshmob marafoni. Aprel oyi boshida bizning a'zolarimiz va tarafdorlarimiz o'zlarining Facebook va Instagramdagi sahifalarida o'zlarini yakkalash davrida, kvartiralarining derazalari yoki uylarining yonida

uchratgan shahar qushlarining 200 dan ortiq fotosuratlarini joylashtirdilar;

- Qattiq maishiy chiqindilardan (plastik idishlar yoki oziq-ovqat qadoqlari) tayyorlangan ijodiy yondashilgan va xavfsiz bo'lgan qushlarni boqish uchun mo'ljallangan moslamalar onlayn maktab tanlovi. Tanlov o'zini yakkalash davrida juda mashhur bo'ldi. Biz bolalar tomonidan yaratilgan 30 dan ortiq ajoyib

moslamalarning fotosuratlarini oldik. Moslamalarning ba'zilari qushlarni uy va maktablar hovlilariga jalb qilish uchun allaqachon o'rnatilgan;

- Onlayn-fleshmob va tanlov ijtimoiy tarmoqlarda 80 mingga yaqin odamni qamrab oldi! Qushlarni boqish uchun mo'ljallangan moslamalar tanlovining barcha ishtirokchilariga "Toshkent qushlari" byodvocher to'plamlari topshirildi.

Mana shunday qush "oshxonalari" Yevropada juda mashhur. Ular turar-joy hududlari va tomorqa uchastkalarini bezab turadi. Sovuq mavsumlarda qushlar qorinlarini to'ydirish ushbu uyalariga uchib kelishadi, havaskor ornitologlar (byodvocherlar) esa "oshxonalariga" tashrif buyuruvchilarni kuzatib borishadi va ular bilan uchratganliklari to'g'risida atrof-muhitni muhofaza qiluvchi tashkilotlariga xabar berishadi.

Mamlakatimiz shaharlarida byodvochingni rivojlantirish maqsadida biz bunday qushlarni boqish uchun mo'ljallangan uylarni tayyorladik va ularni maktab hovlilarida o'rnatishni boshladik. Farzandlaringiz o'qiyotgan maktabda bunday uyalar paydo bo'lishini xohlaysizmi? Biz bilan 712890968 raqami orqali bog'laning va biz maktabingiz hovlisi yoki bog'iga qushlarni jalb qilish uchun uyalarni bepul o'rnatib beramiz!

Qush "oshxonalariga" tashrif buyuruvchilarni kuzatish uchun, shuningdek boshqa shahar qushlarini kuzatish uchun biz maxsus "Toshkent qushlari" to'plamini ishlab chiqdik. To'plamda siz shaharda eng keng tarqalgan va osongina tanib olish mumkin bo'lgan ellikta qushning rang-barang rasmlarini va qiziqarli tavsiflarini topishingiz mumkin.

Qushlarni kuzatuvchilar uchun mo'ljallangan "Toshkent qushlari" to'plamlari O'zbekiston qushlarni muhofaza qilish jamiyatining a'zolari, shuningdek bizning qushlarni boqish uchun mo'ljallangan moslamalarimiz o'rnatilgan maktablarning o'qituvchilari va o'quvchilari o'rtasida bepul tarqatiladi. O'z to'plamingizga ega bo'lish uchun biz bilan 712890968 raqami orqali bog'laning. Shoshiling, to'plamlar soni cheklangan!

Птицы Ташкента

ВСТРЕТИ МЕНЯ? ПИШИ СОДА! @birdwatching_uz

Малая горлица Musicha

Птицы Ташкента

ВСТРЕТИ МЕНЯ? ПИШИ СОДА! @birdwatching_uz

Золотистая щурка Tilla rang kurkunak

МАТН ВА ДИЗАЙН
Олег КАШКАРОВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ
Джалалиддин АЗИМОВ, Эльмурад ШЕРНАЗАРОВ,
Фахриддин ХОЛБОЕВ, Семён ФУНДУКЧИЕВ,
Савридин БАКАЕВ, Муратбай ЖУМАНОВ

100053 Ўзбекистан, Ташкент, ул. Боги Шамол 232 Б, Институт зоологии АН РУз, ком. 51

Тел./Факс: (99871) 2890968; email: roman.kashkarov@iba.uz

www.uzspb.uz; www.uzspb.org

UzSPB Digest №44-45

6